

«پس از خواندن کتاب گذار: توصیفی از هنرمند در هفتاد سالگی نوشته کالین مک کیب، عنوانش تا حدی غلط‌انداز از کار درمی‌آید. آیا این کتاب بالاخره ما را از قلق‌های گذاری - که او را به قهرمان سینمای مدرن تبدیل کرده - آگاه می‌کند؟ کماکان خیر. این بنای پررزم و راز - که همانا شخصیت «میان‌سیاره‌ای» گذار باشد - همچنان سر بسته باقی مانده است.»

پس از فصل آغازین کتاب، وعده زندگی‌نامه‌ای که به آن دل‌خوش کرده بودیم، رفته‌رفته محو می‌شود - در این بخش به‌طور گذرا، حکایت دوران کودکی حدوداً اروپایی گذار را در سوئیس می‌خوانیم و با نوجوانی پیش‌رس، و با ارتباط دیرین و همچنان پابرجایش با راشل، خواهرش، آشنا می‌شویم و سپس می‌فهمیم که مدتی کوتاه در یک کلینیک روانی بستری بوده، به دل‌دزدی‌های بیمارگونه تمایل داشته، با خانوادهاش قطع رابطه کرده و سپس در هجده‌نوزده سالگی به پاریس رفته است. گذار همیشه در برابر اسناد و مدارک، دست‌ودنلش لرزیده و به‌خصوص درباره‌ی خاستگاه و مسائل خانوادگی و خصوصی‌اش محتاطانه حرف زده و ترجیح داده مفاهیم رایج «اصلی‌علیت» را دور بزند؛ بنابراین تکان‌دهنده است وقتی می‌بینیم در این‌جا نیز زندگی گذار با همان نگرش رایج دست‌عالی‌شده مورد بررسی قرار گرفته. شاید به‌این‌خاطر که گفته شود: «خب، او هم از خودمان است.»

از این‌رو به محض آن‌که با رفتن به پاریس (سال‌های افسانه‌ای گذار) آغاز می‌شود، لحن کتاب نیز محترمانه‌تر می‌شود و «زندگی‌نامه» پس می‌کشد و راه را برای یک بررسی و ارزیابی انتقادی باز می‌کند. طرفداران گذار - حتی مبهوت می‌مانند وقتی پی می‌برند که مک کیب چه دوره‌هایی از زندگی گذار را نادیده گرفته است: اختلاف و درگیری با همسر اولش آنا کارینا، که نقطه‌عطف دیگری در زندگی او رقم زد و گفته می‌شود الهام‌بخش ژاک ریوت شد، در ساختن درام روان‌شناسانه عشق دیوانه‌وار (۱۹۶۸)، سروصدا و جنجال عمومی به‌خاطر سلام بر مریم (۱۹۸۵)؛ و این مسئله که گذار در حال حاضر به‌شدت و به‌طور جدی، مریض است.

در نتیجه، از توصیفی از زندگی و شخصیت گذار شکل

گذاره را در اختیار ما گذاشته است. هر کسی که طی سال‌های دهه ۱۹۶۰ تا نیمه ۱۹۸۰، با علاقه سینما را دنبال کرده باشد، همه این چیزها را فوت آب است؛ آشنایی با آندره بازن، منتقد بزرگ و بنیان‌گذار کاپه‌دوسینما - که ستایش غریب گذار را نسبت به او در پی داشت؛ شهرت ناغافل بین‌المللی با از نفس افتاده (۱۹۶۰)، دوره‌مشکل‌ساز مانوئیست و اختلاف و درگیری لفظی و قطع رابطه‌ناجور با فرانسوا تروفو؛ و گوشه‌نشینی در سوئیس. این هم باید گفته شود که میزان استفاده از صفت‌های عالی و تعریف و تمجید، زیاد، - یا راستش را بخواهید - خیلی زیاد است. مدام می‌خوانیم که گذار انقلابی در سبک و بیان سینمایی به‌وجود آورده و این انقلاب و دگرگونی را همچنان در هر آن‌چه پیرامونش را فرا گرفته، ایجاد می‌کند - که نتیجه‌گیری تلویحی این حرف این می‌تواند باشد که گذار، فیلم‌سازهای دیگر را در مقایسه، عده‌ای واپس‌گرا جلوه می‌دهد - که او زیرک‌تر و باهوش‌تر و پیش‌روتر، و هماهنگ‌تر از هر کس دیگری با واقعیت جاری، و مستقل‌تر و خودکف‌تر و آگاه‌تر از هر کس دیگر نیز نسبت به تولید فیلم و خودنگارگری و عیب‌جویی‌تری از هر کس دیگر در هر دوره‌ای است. او حتی - انگار «فابیندری» اصولاً در دنیا وجود نداشته، - بهتر از هر کس دیگری هانا شیگولا را به تصویر کشیده است. در یکی از قسمت‌های کتاب، مک کیب تعریف می‌کند که چه‌طور برای «فیلیپ سولرز» می‌بهرت، این ادعا را پیش کشیده که گذار - البته بعد از والری، «بزرگ‌ترین شاعر فرانسوی قرن بیستم است - که یعنی خوب، آپولیز، الوار، میشو، دسوس و بروتون بروند کشک‌شان را بسایند. این نمونه‌ای است از میزان ستایش غیرقابل‌تصویری که گذار، بی‌سروصدا و ظاهراً به واسطه‌ی نوعی «تله‌پاتی» پست‌مدرن عجیب، از ستایشگران‌اش می‌طلبد. و مک کیب با شور و شیفستگی تمام، تمامی این تعریف و تمجیدها را در طبق اخلاص تقدیم حضور گذار کرده است.

مک‌کیب مدیر سابق پژوهشگاه «انجمن فیلم بریتانیا» نظریه‌پرداز و منتقد درخشانی که هراز گاه دست به قلم می‌برد و قبلاً نیز با گذار همکاری کرده، در نهایت به‌زور توانسته ارزیابی «زندگی‌نامه‌ای»‌اش را از تبدیل شدن به

به‌عنوان یک «غول» بازشناخته شود و از همان‌هاله مقدسی برخوردار گردد که پیوست، گوته و نویسندگان کتاب‌های مقدس، از آن بهره‌مندند. که این قضیه، این پرسش را بنابراین پیش می‌کشد: «بزرگی و اهمیت گذار چه‌قدر است؟» آیا تاریخ (های) سینما (۱۹۹۸) - تعمق و تأمل عظیم‌اش در باب سینما، - واقعاً مثل پیداری فینگان، (جویس) به‌نوعی، «داستان همه‌ما» است؟ مک‌کیب این پرسش را مطرح می‌کند که آیا گذار واقعاً منزلت و قابلیت نوعی «قداست» سکولار «ژاک لاکان»‌ای را دارد؟

اجازه بدهید به سبک خود گذار که مدام با کلمه‌ها و جمله‌ها بازی می‌کند، ترکیب جمله «بزرگی و اهمیت گذار چه‌قدر است» را به‌هم بریزیم و پرسش را به‌این‌صورت مطرح سازیم: «چرا و چه‌طور گذار بزرگ و پراهمیت است؟» این پرسش اساسی در کتاب مک‌کیب عمدتاً بدون پاسخ می‌ماند. مک‌کیب دو جنبه از مجموعه کارهای گذار را مورد تأکید قرار داده که تا ابد از کهنه‌شدن‌شان جلوگیری می‌کند: فقدان کامل ساختار shot/reverse shot (نمای «دیالوگی»؛ قطع از این آدم به آدم روبرویش، در حال گفت‌وگو) که از دهه ۱۹۲۰ به‌این‌سو، عنصر اصلی سینمای روایی را تشکیل داده است؛ و رویکرد کاملاً استثنایی و منحصر به فردش به رنگ، نور و فضا، که از فیلمی به فیلم دیگر، در خاصیت‌های سازمانی و بیانگری‌شان، تجدید نظر و جرح و اصلاحاتی صورت داده است. (مک‌کیب در مورد سومین قریحه و استعداد بزرگ گذار، یعنی رویکرد خاص‌اش به صدا، کم‌تر توضیح داده) و از این‌رو به اعتقاد من، مک‌کیب هیچ‌وقت نتوانسته «حس و حال» غریب تماشاگر فیلمی از گذار را به خواننده انتقال دهد؛ گذار پیوسته به‌گونه‌ای تصویر و صدا را تنظیم و کنار هم می‌گذارد که بیننده در برخی لحظات فیلم - مثلاً آن منظر جنگل بکر پوشیده از برف در ژل گد/ژل گد: اتوپرتوره دسامبر (۱۹۹۵) یا دستی که در موج نو (۱۹۹۰) بالا و به درختی تکیه داده شده، - به چنان درجه‌بالایی از زیبایی دست می‌یابد که در تعریف افلاطونی‌اش، حالا اگر نه ذاتی و طبیعی، که ازلی به‌نظر می‌رسد. به‌همین‌خاطر است که گذار به‌نوعی حس و حال «رازگشایی و وحی»، جامه‌عمل پوشانده است و این کم‌دست‌اوردی نیست. به‌عنوان یک

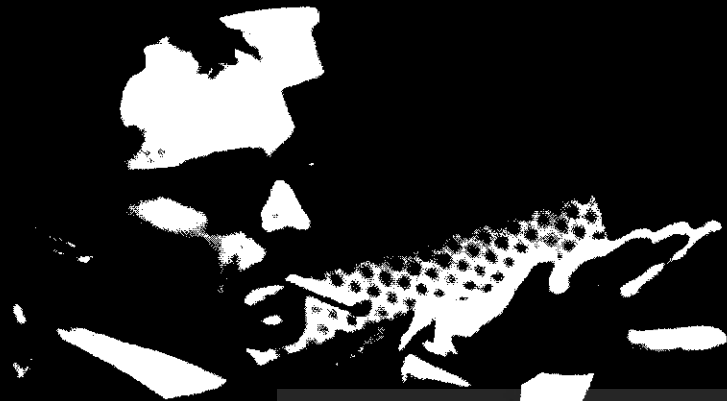
تصویری از هنرمند

کنت جوتز/ ترجمه سعید خاموش

هنرمند، همین مقوله، بزرگ‌ترین سهم وی در بازگرداندن حس «کشف و مکاشفه» به سینماست که نخستین روزهای تولد این رسانه را رقم زد. با این وجود مطمئن نیستم که در مجموعه آثار سینمایی یا ویدیویی گذار، حتی یک فیلم وجود داشته باشد که وحدت و یکپارچگی رعب‌آور آوردت، سفر به ایتالیا، فانی و الکساندر، بری لیندون، چهره‌ها با گاو خشمگین را دارا باشد. طرفداران

«مدح‌نامه» نگاه دارد. وی البته از دوره مانوئیست و گوشه‌گیری «المپی» و کیفیت ناموفق فیلم‌های اخیرش انتقاد کرده؛ و حتی در مقدمه‌چینی و توصیف شرایط فرهنگی سیاسی دوره‌های مختلف زندگی حرفه‌ای گذار، بهتر هم کار کرده است. با وجود این، ایده و انگیزه‌رانشی پس‌نگارشی این کتاب بیش از آن‌که «تاریخی» باشد، «جدلی» بوده است. از دیدگاه مک‌کیب، گذار می‌باید

گرفته که با حاشیه‌روی‌های جالب تاریخی درباره تاریخچه سوئیس، پروتستانیسیم اروپایی، «مارکسیسم آنتوسری»، (فیلسوف فرانسوی ۱۹۱۸-۱۹۹۰) و عملکرد داخلی «اکول نورمال سوپریور»، نقطه‌گذاری شده است؛ یعنی به عبارت دیگر، یک «توصیف گذاری»، بدون آن «رز باد» کذایی در دیدرس. Rosebud اشاره به یادگار دوران کودکی کین در همسفری کین. مک‌کیب، در واقع، «افسانه



A PORTRAIT OF THE ARTIST

در فیلم‌های گذار، شور و هیجان یافتن روش‌های جایگزین جهت عرضه و بیان «تجربه» است. شما چه طور از گفت‌وگوی دو نفری که در دو طرف یک میز نشسته‌اند، فیلم می‌گیرید؟ چه طور یک روسپی را موقع کار یا جفتی را در روند جدایی‌شان به تصویر می‌کشید یا از نمایش یک جنگ فیلم‌برداری می‌کنید؟ گذار آن‌ها را از دل چارچوب‌های رایج روایی و فرمی‌شان بیرون می‌کشد و

به طرز شورانگیزی، در رابطه با فیلم‌ها و فرهنگ توده‌ای پیرامون‌اش، سازمان یافته و با این حال به اعتقاد من در نهایت، بیش از آن‌که به واسطه فرم خاص خودش با تماشاگر ارتباط برقرار کند، بیش‌تر از طریق رابطه خویش با سایر فرم‌های هنری حرف‌اش رازده است - و این مسئله در مورد فیلم‌های متأخرش - که معمولاً در بخش سوم از نفس می‌افتند - نیز بیش‌تر صادق است. نکته خارق‌العاده

گذار استقلال خواهند کرد که مفاهیمی چون «وحدت» و متعاقبش «روایت»، گذاری نیستند و بنابراین ربطی به این بحث پیدا نمی‌کنند. در پاسخ خواهم گفت که «وحدت» و «روایت»، بیش از آن‌چه به نظر می‌رسد، برای خود گذار معنا دارد، چراکه بخش اعظم عمر خود را به عنوان یک هنرمند، صرف توضیح چون و چرای مخالفت خود با آن‌ها کرده است. هر فیلمی که از آن نفس افتاده به بعد ساخته،



بازنمایی نادرست‌شان) در زمینه سینما و فرهنگ و در رابطه با کشتارهای جنگ جهانی دوم و خاطرات و یادگار هایش، یک حس پر قدرت خطای بشری بر بیننده منتقل می‌کند. ضمن آن‌که آن چنان موجز و با سرعت و با روش کندوکاو گونه راحت و روانی به تاریخچه هنر وسترن پرداخته که فکرش را هم نمی‌کردم امکان‌پذیر باشد. ولی بعید می‌دانم تاریخ (ها) بر آن جایگاه اسطوره‌ای نوآورانه‌ای که مک‌کیب ادعا می‌کند دست یافته باشد، زیرا در نهایت، سلسله هیجان‌ها و درون‌یافت‌ها و حس‌ها و خاطره‌های کوتاه و گذرایی است که ریشه در آن دنیای از دست‌رفته دهه ۱۹۵۰، ۱۹۶۰ دارند.

مجموعه کارهایش در نهایت، زیر چتر بزرگ‌ترین آفرینش‌اش جمع می‌شود، که دست و دلبازانه، بیش‌ترین توجه را به سویش جلب کرده و در مقایسه با آن، تاریخ (ها) حتی به چشم هم نمی‌آید: گذارا!

پیشنهاد قداست سکولاری که در کتاب مک‌کیب، پیش‌کشیده شده با التماس و تمنا از سوی مردی مطرح شده که پیوسته به خاطر استثنایی بودن، تنهایی، و موفقیت بی‌سابقه‌اش در جداماندن با «باقی ماه‌ها»، پرستیده شده است. درک این موضوع که چرا گذار «سوپرفهرمان» نگرشی بود که ریچارد رورتی آن را «چپ‌نمایی» می‌نامد، دشوار نیست. گذار، نابغه «تماشاگری منتقدانه» بود و نقشی نیز که وی در تبدیل کردن‌اش به یک کار و حرفه معنوی ایفا کرده، ناچیز نبوده است.

کنت جونز، سردبیر ارشد فیلم کامنت

محاضر آلمان و فرانسه را از ریشه کند و پشت‌بندش مسئله تصویرگری مطرح شد که کشتارهای جنگ جهانی دوم مطرح کرده بودند و باعث پدید آمدن نوعی «سوخت فی‌البداهه» گردید - و از دلش گروهی جوان خشمگین و با استعداد و از لحاظ اخلاقی خودآگاه، بیرون آمد که آماده بودند به صنعت سینمای فرانسه، اعتباری تازه ببخشند. گذار هرگز آن دوره و آن رابطه عشق/نفرت‌اش را نسبت به سینمای آمریکا زها نکرده است.

روی هم رفته فکر می‌کنم مهم‌ترین دوره زندگی حرفه‌ای‌اش اوایل دهه ۱۹۷۰ است: زمانی که با همکاری آن - ماری میوئل، شماره ۲ (۱۹۷۵)، این‌جا و جایی دیگر (۱۹۷۶)، چه‌طوری؟ (۱۹۷۸) را ساخت و نیز سری فیلم‌های تلویزیونی دست‌کم گرفته شده شش تا دوتا (۱۹۷۶) و «دور فرانسه با بی‌راهه‌زدن‌های دو بچه» ترجمه‌اش کرد که موفقیت‌های خارق‌العاده‌ای محسوب می‌شوند؛ دورانی کوتاه که طی آن گذار آن‌چنان در چنبره عشقی پرشور یا نفرتی گزنده نسبت به سینما گرفتار نبود و به خود اجازه داد تا فقط روی آدم‌ها تمرکز کند.

و اما تاریخ (های) سینمایش، - اثری عظیم که سال‌ها ساختش به درازا کشیده، - کاری بوده است کارستان، ولی همان‌طور که یکی از دوستانم، که از ستایشگران بزرگ گذار است، می‌گفت: «بی‌غمبر گذشته‌بودن، کار دشواری نیست»، البته کار به همان گستردگی و عظمتی است که مک‌کیب اظهار می‌دارد، ولی در زمینه بازنمایی زنان (یا

به طرز شورانگیزی ملموس‌شان می‌کند. از سوی دیگر، او نه آن چنان صبر و تحمل‌اش را داشته تا مثل برسون و رنوار، بر اساس قواعد روایی، تجربه‌ای کامل و تمام‌عیار خلق کند و نه همچون آلن رنه و کریس مارکر توانسته در بیرون از این قواعد روایی این تجربه را از سر بگذراند. درباره دور ستایش عشق (۲۰۰۱) - فیلمی که فوق‌العاده زیباست - ولی از لحاظ تاریخی می‌تواند مورد چالش قرار گیرد - (گذار همیشه از تاریخ معجون غربی به دست می‌دهد)، مک‌کیب از مصاحبه‌ای با گذار نقل قول می‌آورد که در آن در باب ناتوانی‌اش از ساختن «یک فیلم عادی» شوخی می‌کند. امکان ندارد تصور کنیم رنه، برگمان، تارکوفسکی یا تعدادی دیگر از سینماگران، درباره ناتوانی‌شان در تولید نوع خاصی مصنوع شوخی کنند - به شرط آن‌که گذار - یعنی فردی که به‌رغم کنار کشیدن‌اش از دنیا این چنین نسبت به بشریت کنجکاو است - تا این حد شیخ «عادی و بهنجار» بودن، هم و غم‌اش نمی‌بود، زیرا در مجموع، گذشته از تمهید «جامپ کات» از نفس افتاده، این فیلم‌های گذار به‌صورت منفرد، نیستند، که از او چنین سینماگر تأثیر گذاری ساخته باشند. مسئله به اعتقاد من، به این برمی‌گردد که وقتی به بلوغی حرفه‌ای رسید، به هویت و شخصیت خود به‌عنوان یک‌جور «مرشد زمانه»‌اش پروبال داد، زیرا - حالا به روش‌های متفاوت - فیلم‌هایش همگی حول محور درام‌های بشری، حزن و دلنگی و جذابیت غریب و استثنایی پاریس پس از جنگ می‌گردند - یعنی دورانی که سیل فیلم‌های آمریکایی، صنایع سینمایی

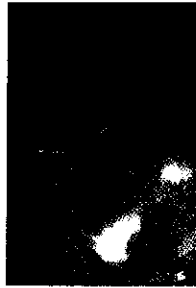
تازه‌های کتاب



ایزابیل

آندره زاید.

ترجمه اسماعیل سعادت.
چاپ دوم: ۱۳۸۲ انتشارات
علمی فرهنگی.
۱۰۱ صفحه، ۶۰۰ تومان.



وبلهلم تل

شیتزر.

ترجمه محمدعلی جمائزاده.
چاپ چهارم: ۱۳۸۲
انتشارات علمی فرهنگی.
۱۹۴ صفحه، ۱۰۰۰ تومان.



مبنای فلسفه هنر

آن شیور.

ترجمه عنی رامین.
شرکت انتشارات
علمی فرهنگی.
چاپ سوم: ۱۳۸۳.
۲۹۱ صفحه، ۱۵۰۰ تومان.

یک دسته گل بنفشه (مجموعه داستان)

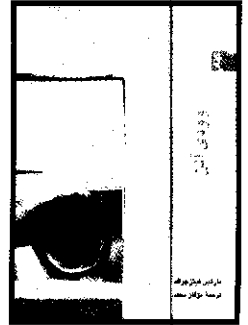
آلبا د سس پدس.

ترجمه بهمن فرزانه.
انتشارات ققنوس.
چاپ ۱۳۸۳.
۲۰۷ صفحه، ۱۸۰۰ تومان.

چرکنویس (داستان ایرانی)

بهمن فرزانه.

انتشارات ققنوس.
چاپ اول ۱۳۸۳.
۱۸۴ صفحه، ۱۶۰۰ تومان.



وودی آلن

کتاب کوچک کارگردانان (۲)

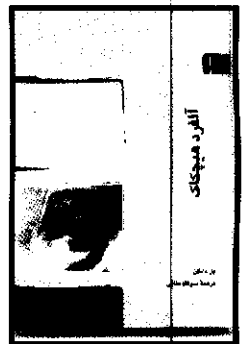
مارتین فیتز جرالده.

ترجمه مژگان محمد.

کتاب آوند دانش.

چاپ اول: ۱۳۸۳.

۱۸۷ صفحه، ۲۰۰۰ تومان.



آلفرد هیچکاک

کتاب کوچک کارگردانان (۳)

پل دانکن

ترجمه سوگند رحمانی

کتاب آوند دانش

چاپ اول: ۱۳۸۳

۲۰۵ صفحه، ۲۰۰۰ تومان

از مجموعه «کتاب کوچک کارگردانان» که پیش‌تر، (یک سال پیش)، کتاب کوپریک منتشر شده بود، این بار دو کتاب **وودی آلن** و **آلفرد هیچکاک** نیز منتشر شد. دبیر مجموعه، همکارمان هادی چپردار است که کار صفحه‌آرایی کتاب‌ها را نیز با وسواس همیشگی‌اش انجام داده است. با این که کتاب‌ها در نسخه انگلیسی‌شان تقریباً بدون عکس چاپ می‌شوند، نسخه فارسی کتاب‌ها با عکس‌هایی با کیفیت قابل قبول درآمده‌اند. ترجمه‌ها نیز همان‌طور که انتظار می‌رود، دقیق و روان است و مترجم‌ها و ویراستار در ثبت نام فیلم‌ها و نام اشخاص دقت کافی را به خرج داده‌اند.

این کتاب‌ها پیش‌تر قرار است به کار کسانی بیاید که به‌تازگی به‌خیل علاقه‌مندان سینما پیوسته‌اند و ولی خوانندگان حرفه‌ای سینما نیز به اندازه کافی از این کتاب‌ها بهره خواهند برد. کتاب پل دانکن درباره هیچکاک با یک جمع‌بندی کلی درباره ویژگی‌های آثار او آغاز می‌شود، با عناویتی نظیر «قصه»، «تجربه‌گرایی»، «وحشت» و غیره. سپس فیلم به فیلم به آثار او می‌پردازد؛ مشخصات فیلم، داستان، ایده‌های دیداری، ایده‌های شنیداری، مضمون نهفته و غیره. نویسنده در ارائه اطلاعات به خواننده کم نمی‌گذارد و مثلاً به تمام حضورهای هیچکاک در فیلم‌ها اشاره می‌شود. اما تلاش برای یکدست کردن کتاب باعث شده بسیاری از چیزهایی که به‌عنوان مک‌گافین ذکر شده اشتباه باشد (مثلاً اشاره شده که در حق‌المکوت مک‌گافین دستکش است، درحالی که دستکش با تعریف هیچکاک از مک‌گافین در کتاب تروفور جور در نمی‌آید). همچنین ارزش‌گذاری نویسنده در مورد فیلم‌ها کمی عجیب و غریب است. مثلاً او به فیلم **مارنی** از پنچ، دو امتیاز داده و به فیلم **چنون**، چهار امتیاز! با این حال، خواننده این کتاب مفرح را به تمام هیچکاک‌دوستان می‌توان توصیه کرد.

کتاب **مارتین فیتز جرالده** درباره **وودی آلن**، کتاب جدی‌تری است، که با کلیاتی با عناوین «پرسونا»، «روش»، «درون‌مایه»، «همکاران» و غیره آغاز می‌شود، بعد به بیوگرافی او می‌پردازد و بعد فیلم به فیلم می‌رود سراغ فیلم‌ها، تحلیل‌های فیتز جرالده آشکارا از دانکن هوشمندانه‌تر است و ارزش‌گذاری‌اش، معقول‌تر. کتاب فیتز جرالده برای همه طرفداران **وودی آلن** یا حتی کسانی که هنوز به نبوغ او بی‌نبرده‌اند، می‌تواند غنیمتی باشد. به‌ویژه از این نظر که در منابع فارسی زبان کم‌تر کتاب و حتی مقاله‌ای هست که به **وودی آلن** بپردازد و ترجمه قابل قبولی داشته باشد.

چرکنویس

چرکنویس (رمان ایرانی)

بهمن فرزانه

چاپ اول پاییز ۸۳

بهمن فرزانه، مترجم

نام‌آشنای ادبیات آمریکای
لاتین و ایتالیا، در

«چرکنویس» به روایت
رمانی خاطره‌انگیز پرداخته
است. رمانی که از تهران
قدیم آغاز می‌شود و به
روزهای ما می‌رسد.

قیمت ۱۶۰۰ تومان

یک دسته گل بنفشه

آلبا د سس پدس

ترجمه بهمن فرزانه

چاپ اول پاییز ۸۳ - قیمت ۱۸۰۰ تومان

فروشگاه، سازمان انقلاب، بازارچه کتاب، تلفن: ۶۶۲۰۰۹۰۹ - ۶۶۲۰۸۲۰۰

۳۹